

Σταύρος Λυγερός

Ελλάδα και Δυτική Συμμαχία: Η ώρα της κρίσης

Οφείλουμε προκαταβολικά να προειδοποιήσουμε τον αναγνώστη για τους σοβαρούς κινδύνους που ελλοχεύουν σε κάθε απόπειρα ερμηνείας κινήσεων στο μέτωπο των κρίσιμων εθνικών θεμάτων, μέσα στα οποία θα πρέπει να συγκαταλέγονται και οι σχέσεις μας με τη Δυτική Συμμαχία. Το κενό πληροφόρησης που συνοδεύει τους κυβερνητικούς χειρισμούς συσκοτίζει την εικόνα και αρκετές φορές δρα παραπλανητικά. Ως εκ τούτου, οι διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα δε μπορούν παρά να έχουν μια σχετική αξία.

ελληνική ιδιοτυπία

Κάθε θεώρηση των προβλημάτων της εξωτερικής πολιτικής, οφείλει να λαμβάνει υπ' όψη δυο θεμελιώδη δεδομένα. Πρώτον, ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα δυτικοευρωπαϊκή -όχι βέβαια γεωγραφικά- και ταυτόχρονα χώρα βαλκανική και μεσογειακή. Το δεύτερο είναι η ύπαρξη ανοικτού προβλήματος εθνικής ασφάλειας. Η τουρκική κατοχή °η βόρεια Κύπρο, η έμπρακτη τουρκική απειλή στο Αιγαίο και η εκκολαπτόμενη «πειλή στη δυτική Θράκη, συνιστούν τον πυρήνα αυτού του προβλήματος.

Μετά την εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ, δε σημειώθηκαν δραματικές ανατροπές των βασικών προσανατολισμών της εξωτερικής πολιτικής. Μ' αυτή την έννοια δε θα ήταν σφάλμα να δούμε ένα στοιχείο συνέχειας. Θα ήταν, όμως, σφάλμα να μην υπογραμμίσουμε τις διαφοροποιήσεις. Διαφοροποιήσεις που δεν αναφέρονται μόνο στο στυλ άσκησης, ή στη σφαίρα των χειρισμών, αλλά και ευρύτερα στις κατευθύνσεις.

Μέχρι πρόσφατα, η ελληνική εξωτερική πολιτική επηρεαζόταν από το δόγμα, σύμφωνα με το οποίο η Ελλάδα, σα μικρή χώρα, δεν έχει περιθώρια για μια πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική, άρα οφείλει να ευθυγραμμίζεται με τις επιλογές της Δυτικής Συμμαχίας στην οποία ανήκει. Η αντίληψη αυτή, παράγωγο δόγμα του διπολισμού, είναι μονοδιάστατη και γι' αυτό ανίκανη να ανταποκριθεί στις ανάγκες των πολυδιάστατων διεθνών σχέσεων. Στην περίπτωση, όμως, της Ελλάδας, το δόγμα αυτο αποδείχτηκε κι εξαιρετικά επικίνδυνο, αφού μετατοπίζει την αιχμή από το κατεξοχήν κρίσιμο για την εθνική μας ασφάλεια ανατολικό μέτωπο.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η αντίθεση Ανατολής - Δύσης είναι μια πραγματικότητα και μάλιστα απειλητική για το μέλλον της ανθρωπότητας, άρα και για μας. Για το σύνολο σχεδόν των χωρών της Ευρώπης, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις δυο Γερμανίες, η εθνική ασφάλεια είναι ταυτισμένη με την ισορροπία Ανατολής - Δύσης. Για την Ελλάδα, όμως, τα πράγματα διαφέρουν. Η ελληνική ιδιοτυπία συνίσταται στο ότι το πρόβλημα της εθνικής μας ασφάλειας επιδέχεται λύσεις, που χωρίς να αντιστρατεύονται, δε συνοδοιπορούν με τα σφαιρικά συμφέροντα του ΝΑΤΟ και ιδιαίτερα των ΗΠΑ, έτσι όπως τουλάχιστον διαμορφώνονται σήμερα. Στις δυτικές πρωτεύουσες αντιμετωπίζουν την ελληνοτουρκική διένεξη μέσα από το πρίσμα του στρατηγικού βάρους που έχει η Τουρκία στα πλαίσια των σχεδιασμών για τον ανατολικοευρωπαϊκό και μεσανατολικό χώρο. Συνηθίζουν να μας συστήνουν υπομονή, συνομιλίες, διαπραγματεύσεις. Η Συμμαχία δεν έχει καμιά διάθεση να ασχοληθεί με τη θεραπεία της διένεξης και να δυσαρεστήσει την Τουρκία, αφού τα κατάφερνε μέχρι πρόσφατα να κλείνει τα μάτια χωρίς σοβαρές επιπτώσεις στις σχέσεις της με την Ελλάδα. Η εθνική μας ακεραιότητα δεν είναι εγγυημένη από τη Δύση. Και δεν αναφερόμαστε σε διατυπωμένες επίσημες εγγυήσεις αμερικανικής ή νατοϊκής προέλευσης. Αυτές, χωρίς να υποβοηθούμε την όποια σημασία τους, δεν αποτελούν τίποτα περισσότερο από ένα διπλωματικό χαρτί. Γιατί η τουρκική επιθετικότητα προς την Ελλάδα δε θίγει τα δυτικά συμφέροντα, δεν ανατρέπει τις υπάρχουσες ισορροπίες σε βάρος τους, όπως θα συνέβαινε αν στη θέση της Τουρκίας ήταν η Βουλγαρία. Σήμερα, μια σύγκρουση στο Αιγαίο, με την εμπλοκή που θα δημιουργήσει, θα οδηγήσει σε πρωτοβουλίες και πιέσεις για ειρήνευση, αλλά όχι και για αποκατάσταση της νομιμότητας.

Αυτό το νόημα έχει η παρατήρηση ότι η εθνική μας ακεραιότητα δεν είναι εγγυημένη. Απο δω προκύπτει και η πρωθυπουργική δήλωση ότι το αμυντικό πρόβλημα της χώρας θα δεσπόζει για πολλά χρόνια ακόμη. Η Ελλάδα βρίσκεται σ' ένα γεωστρατηγικά κρίσιμο σταυροδρόμι, χωρίς φυσικούς συμμάχους. Έχει ζωτική ανάγκη από μια αυτόνομη και επαρκή αμυντική ικανότητα που να λειτουργεί αποτρεπτικά.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις δεν αποτελούν μια απάντηση στο ζήτημα της συμμετοχής μας ή όχι στο ΝΑΤΟ. Η Δυτική Συμμαχία δεν είναι απλά μια στρατιωτική ένωση, που πρακτικό λόγο ύπαρξης-έχει την αμυντική κάλυψη των χωρών - μελών της. Είναι κάτι πολύ ευρύτερο. Ένας πολυεπίπεδος και πολυδιάστατος οργανισμός, μέσα από τον οποίο συναρθρώνονται βαρύνουσες πολιτικές, διπλωματικές, ακόμα και οικονομι

κές σκοπιμότητες, που τελικά καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό τα περιθώρια ελιγμών και την ελευθερία κινήσεων μιας χώρας όπως η Ελλάδα. Κατά συνέπεια, κάθε απόφαση σχετική με τη συμμετοχή μας ή όχι, οφείλει να συνεκτιμήσει όλα αυτά με προσοχή και πάνω απ* 67M. να αντιμετωπίσει το ζήτημα, σα ζήτημα πολιτικό κι όχι ιδεολογικό.

Μια πολιτική λεπτών ισορροπιών

Σκοπεύει η ελληνική κυβέρνηση να αποχωρήσει από το ΝΑΤΟ και να διώξει τις βάσεις; Να ένα ερώτημα με ξεχωριστή ρητορική φόρτιση.

Αν ερμηνεύουμε σωστά τα γεγονότα, η σημερινή κυβέρνηση προσανατολίζεται σε Μια πολιτική παραμονής στη Δυτική Συμμαχία και διατήρησης των βάσεων, (άτο) όμως απο ορισμένους όρους. Αυτά όσον αφορά μια τουλάχιστον μεσοπρόθεσμη προοπτική. Πριν, όμως, μιλήσουμε γι* χυτούς, είναι απαραίτητο να ανιχνεύσουμε το υπόβαθρο αυτής της πολιτικής, τη λογική στην οποία εντάσσονται οι διάφοροι χειρισμοί.

Είναι αλήθεια, ότι σε διεθνές επίπεδο η κατάσταση έχει επιδεινωθεί σοβαρά. Το πέρας από την ύφεση σε μια κατάσταση ελεγχόμενης έντασης και η παρατεταμένη οικονομική κρίση, έχουν στενέψει δραστικά τα περιθώρια κινήσεων των μικρών χωρών. Η Ελλάδα με ανοικτό το ανατολικό της μέτωπο και πολύ κοντά στη μεσανατολική εστία πολέμου, όπου οι ανακατατάξεις υπέρ του Ισραήλ και των ΗΠΑ είναι Ραγδαίες, έχει κάθε λόγο να αισθάνεται απειλούμενη.

Οι πάγιες τουρκικές βλέψεις προς τον εθνικό μας χώρο, αφήνουν μεγάλα περιθώρια στην Ουάσιγκτον να ασκεί σοβαρές πιέσεις στην ελληνική κυβέρνηση. Αυτός είναι ο λόγος που οι χειρισμοί της τελευταίας είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί. Αποφεύγει να προκαλεί με μονομερείς ενέργειες και προχωράει τόσο, όσο να μην ανατρέψει ισορροπίες που ενδεχομένως να οδηγήσουν σε καταστάσεις έξω από τον έλεγχο της. Η παραμονή στην ΕΟΚ, το ΝΑΤΟ, καθώς και η διατήρηση των βάσεων, ενώ από τη μια πλευρά περιορίζουν τις δυνατότητες άσκησης μιας πολυδιάστατης εξωτερικής πολιτικής, από την άλλη, κάτι» από ορισμένες προϋποθέσεις, αφήνουν μεγάλα περιθώρια για Μια τέτοια πολιτική. Η σημερινή κυβέρνηση έχει επιλέξει τον οπωσδήποτε ολισθηρό °Ρόμο των ελιγμών μέσα στους ίδιους τους μηχανισμούς της ΕΟΚ και του ΝΑΤΟ, που έτσι κι αλλιώς βρίσκονται σε κρίση. Ελπίζει μ' αυτό τον τρόπο να διατηρήσει και διευρύνει τα ερείσματα της εκεί, αλλά ακόμα και σ' άλλους χώρους, όπως ο αραβικός κι ανατολικοευρωπαϊκός, εκμεταλλεζόμενη κατάλληλα τα περιθώρια της χώρας - μέλους. Αυτοί οι ελιγμοί δεν είναι κάθε φορά δεδομένοι, ούτε πάντα επιτυχείς. Η ολισθηρότητα του εδάφους επιβάλλει επαγρύπνηση και δικαιολογεί κάποιο σκεπτικισμό.

Το ΠΑΣΟΚ σαν αντιπολίτευση είχε την ευχέρεια να προβάλλει τα στρατηγικά του οράματα, ενώ σαν κυβέρνηση είναι υποχρεωμένο να ασκήσει την εξωτερική πολιτική με διαφορετικά κριτήρια. Η διάκριση αυτή δεν έγινε σαφής πριν τις εκλογές. Αλλά και μετά, ειδικά στους πρώτους μήνες, η κυβέρνηση συντηρούσε μια ρευστότητα γύρω από αυτά τα θέματα. Πολλοί είδαν σ' αυτή τη ρευστότητα την προσπάθεια τ° ο κ. Παπανδρέου να μεταβεί από την προεκλογική του συνθηματολογία σε μια πιο ύγκρ«τημη κυβερνητική πολιτική, χωρίς απώλειες στην κομματική κι εκλογική τ»υ βάση. Η αλήθεια αυτή, ωστόσο, δεν πρέπει να καλύψει το γεγονός, ότι αυτή η ρευστότητα εξυπηρετούσε και ίια εξωτερική σκοπιμότητα, την ενίσχυση της διαπραγμα

και μόνο για λόγους πολιτικού άλλοθι. Προτιμάει να αναγνωρίσει ανοικτά ότι οι βάσεις εξυπηρετούν τα στρατηγικά συμφέροντα της Ουάσιγκτον και να τις αντιμετωπίσει σαν τέτοιες.

Η Αθήνα μετατοπίζει το κέντρο βάρους των διαπραγματεύσεων, αν κρίνουμε τουλάχιστον από τις υπάρχουσες ενδείξεις. Προηγούμενα, το βάρος έπεφτε στη σύναψη Μιας συμφωνίας που να προβλέπει ένα σχετικά σύντομης διάρκειας χρονοδιάγραμμα κλεισίματος των βάσεων, όπως και το δικαίωμα ετήσιας αναθεώρησης ή και καταγγελίας της συμφωνίας. Σήμερα, χωρίς αυτά τα σημεία να έχουν εγκαταλειφθεί, φαίνεται ότι το βάρος δίνεται στη μεγιστοποίηση των ανταλλαγμάτων που θα δώσουν οι ΗΠΑ, καθώς και στην περιφρούρηση της εθνικής μας ασφάλειας από τη λειτουργία αυτών των βάσεων, μέσα από ειδικές ρήτρες. Για τον ίδιο σκοπό, η ελληνική πλευρά θα επιδιώξει να κατοχυρώσει τον κατά το δυνατό μεγαλύτερο έλεγχο, έτσι ώστε να διασφαλίζεται ακόμα, η μη χρησιμοποίηση του ελληνικού εδάφους σε επιχειρήσεις ενάντια σε αδέσμευτες χώρες.

Σύμφωνα πάντα με τις υπάρχουσες πληροφορίες, η αναλογία 7:10 της αμερικανικής βοήθειας προς την Ελλάδα και την Τουρκία αντίστοιχα, εδώ και αρκετό καιρό έχει εγκαταλειφθεί. Η Αθήνα προσπαθεί να αντισταθμίσει τη διατάραξη της ισορροπίας δίνοντας μάχη για το δικαίωμα επιλογής με ποιοτικά κριτήρια του είδους της στρατιωτικής βοήθειας και των ανταλλαγμάτων.

Όλα τα παραπάνω, στο μέτρο που προσεγγίζουν την πραγματικότητα, σκιαγραφούν τις διαπραγματευτικές θέσεις της ελληνικής πλευράς. Δε σημαίνει διόλου, όμως, ότι θα περάσουν οπωσδήποτε και στη συμφωνία. Οι διαπραγματεύσεις προβλέπονται ιδιαίτερα σκληρές. Το κρίσιμο, όμως, ερώτημα είναι αν η ελληνική πλευρά διαθέτει όχι τόσο την απαραίτητη πολιτική βούληση, όσο τα αναγκαία αποθέματα πολιτικού Κουράγιου, ώστε να χαράξει μια αξιοπρεπή και σύμφωνη με τις δικές της επαγγελίες διαχωριστική γραμμή, πίσω από την οποία δε θα δεχτεί διαπραγματεύσεις.

Οι δυο κυβερνήσεις, η καθεμιά για τους δικούς της λόγους, δείχνουν να επιθυμούν την πρόοδο των συνομιλιών, χωρίς όμως αυτό να προδικάζει με σιγουριά ένα αίσιο τέλος.

Η ελληνονατοϊκή εκκρεμότητα

¹¹ δευτέρα εκκρεμότητα, όπως ήδη έχουμε σημειώσει, είναι η υπόθεση των υπό ίδρυση νατοϊκών στρατηγείων της Λάρισσας, δηλαδή της πλήρους ενεργοποίησης αυτού που ονομάστηκε συμφωνία Ρότζερς και με βάση την οποία επανεντάχθηκε η Ελλάδα στο "στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ. Είναι γνωστό, ότι η συμφωνία αυτή, που υπογράφηκε από την κυβέρνηση της Ν.Δ., άφησε ανοικτό το επίμαχο ζήτημα, το ποια θα είναι ¹² όρια του επιχειρησιακού ελέγχου που θα ασκεί το υπό ελληνική διοίκηση στρατηγείο της Λάρισσας. Δεν κατοχυρώθηκε, με άλλα λόγια, ο επιχειρησιακός έλεγχος του αιγαίου από την ελληνική αεροπορία. Η συμφωνία παρέπεμπε τον καθορισμό των όρων σε μελλοντικές διαπραγματεύσεις. Ήταν το αντίτιμο που πλήρωσε η κυβέρνηση της Ν.Δ. για να εξασφαλίσει την τουρκική συναίνεση στην επανένταξη της χώρας στη Συμμαχία.

Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, από την πρώτη στιγμή, κατήγγειλε αυτό το σημείο

της συμφωνίας, θέτοντας σαν προϋπόθεση για τη διευθέτηση του θέματος, μια τρόπο ποίηση που θα επανέφερε σε ισχύ το προ του 1974 καθεστώς.

Ένα δεύτερο σημείο που έχει προκαλέσει εμπλοκές στις ελληνονατοϊκές σχέσεις είναι η έμπρακτη τουρκική αμφισβήτηση του ορίου των 10 μιλίων για τον εναέριο χώρο μας. Είναι αλλεπάλληλες οι παραβιάσεις όχι μόνο του ορίου των 10 μιλίων, αλλά και των 6. όπως και η άρνηση της Άγκυρας να υποβάλλει σχέδια πτήσεων. Η Αθήνη έχει με εμφαντικό τρόπο γνωστοποιήσει στη Συμμαχία την απόφαση της να μη συμμετέχει σε ασκήσεις του ΝΑΤΟ, που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν σαν πρόκριμα για τις τουρκικές διεκδικήσεις. Πράγματι, υπάρχουν αρκετά παραδείγματα αποχής των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων από τέτοιες ασκήσεις. Γι' αυτό δεν είναι καλό σημάδι η συμμετοχή στην πρόσφατη αεροναυτική άσκηση «Ντισπλέη Ντετερμιναιήσον». Πληροφορίες που φαίνονται ακριβείς, βεβαιώνουν ότι ακόμα και μετά τις ελληνικές διαμαρτυρίες και τις σχετικές διαπραγματεύσεις, ο σχεδιασμός αυτής της άσκησης δεν ευθυγραμμίζεται με τις θέσεις της Αθήνας.

Από το μορατόριουμ στο διάλογο

Η διπλωματία της κυβέρνησης Παπανδρέου υποχρέωσε το ΝΑΤΟ να ασχοληθεί με την ελληνοτουρκική διένεξη, γεγονός ευνοϊκό για την ελληνική πλευρά. Στη σύνοδο κορυφής της Συμμαχίας στη Βόννη και μετά από έντονη παρασηκηνιακή δραστηριότητα ειδικά των ΗΠΑ και της Δ. Γερμανίας, η Ελλάδα και η Τουρκία αποδέχτηκαν την πρόταση για αποχή από προκλητικές ενέργειες στις μεταξύ τους σχέσεις. Η άτυπη αυτή εκχειρία, που δεν υπεισέρχεται στην ουσία των προβλημάτων, μπήκε σαν προϋπόθεση από την Αθήνα για τη μετάβαση σ' ένα ελληνοτουρκικό διάλογο. Στις δυτικές πρωτεύουσες φαίνεται να ευνοούν σήμερα την ύφεση στην τριγωνική σχέση Ελλάδα - ΝΑΤΟ - Τουρκία, αποσκοπώντας στην ενίσχυση της συνοχής της Ν.Α. πτέρυγας της Συμμαχίας. Γι' αυτό το λόγο προωθούν την έναρξη του ελληνοτουρκικού διαλόγου κάτω από νατοϊκή εποπτεία.

Υπάρχουν ενδείξεις που πείθουν ότι ασκήθηκαν πιέσεις στην Άγκυρα για να αποδεχτεί το μορατόριουμ. Από κάθε άποψη, μια περίοδος ύφεσης στο Αιγαίο, μια περίοδος χωρίς τουρκικές παραβιάσεις, λειτουργεί υετικά για την ελληνική πλευρά. Δεν αποτελεί, όμως, καμιά εγγύηση για τη μελλοντική συμπεριφορά της Τουρκίας. Το αντίτιμο του μορατόριουμ είναι ο ελληνοτουρκικός διάλογος, που θα αρχίσει με τη συνάντηση των δυο υπουργών εξωτερικών στην Οττάβα. Ένας διάλογος γεμάτος παγίδες και κινδύνους για την ελληνική πλευρά. Η Αθήνα επανειλημμένα έχει ξεκαθαρίσει ότι δεν υπάρχουν ελληνοτουρκικές διαφορές, αφού ούτε διεκδικεί, ούτε είναι διατεθειμένη να παραχωρήσει τίποτα. Βέβαια, υπάρχουν προβλήματα κλίματος στις διμερείς σχέσεις. Γι' αυτούς τους λόγους, ο ελληνοτουρκικός διάλογος δε θα πρέπει επουδενί να μετατραπεί σε διαπραγματεύσεις, τη στιγμή που δεν υπάρχει αντικείμενο διαπραγματεύσεως, ή αν υπάρξει θα αφορά κυριαρχικά μας δικαιώματα. Ο διάλογος δεν είναι από τη φύση του ούτε εθνικά επιζήμιος, ούτε πολύ περισσότερο διπλωματική νίκη. Είναι μια εξαιρετικά επικίνδυνη διπλωματική μάχη, που στην καλύτερη των περιπτώσεων, ενδέχεται να βελτιώσει τις ελληνικές διπλωματικές θέσεις, όχι όμως και να επιλύσει την ελληνοτουρκική διένεξη. Η ανάλυση των πάγιων προσανατολισμών της

τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, είτε κάτω από δικτατορική, είτε κάτω από κοινοβουλευτική διακυβέρνηση, αλλά και η πλούσια πείρα των ελληνοτουρκικών σχέσεων, θα πρέπει να έχει πείσει ότι η επεκτατικότητα της Άγκυρας προς τον ελληνικό χώρο, είναι κεντρικό δομικό στοιχείο της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής κι όχι συγκυριακή πολιτική επιλογή.

Θα ήταν σοβαρό σφάλμα, η ελληνική κυβέρνηση να υποτιμήσει αυτή την πραγματικότητα, κάτω από την παραπλανητική έλξη που ασκεί το μορατόριουμ, ιδιαίτερα σ' αυτούς που υπερεκτιμούν την αξία του και τείνουν να το θεωρούν σπουδαία διπλωματική νίκη. Αν μάλιστα ληφθούν υπ' όψη, οι πειστικές καταγγελίες για τουρκικές παραβιάσεις που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της άτυπης εκχειρίδας και αποσιωπήθηκαν «πό την ελληνική πλευρά, καταγγελίες που έκανε πειστικότερες η κυβερνητική απάντηση και η δήλωση του τουρκικού υπουργείου εξωτερικών, αν πάρουμε ακόμα υπ' όψη την επίσημη στάση της Ελλάδας για το γνωστό επεισόδιο στα Προπύλαια με τον Τούρκο στρατιωτικό ακόλουθο, οφείλουμε να ανησυχούμε.

Η Αθήνα θα έμενε σοβαρά έκθετη και θα υπονόμει την εμβέλεια των δικών της ώπλωματικών χειρισμών, αν αρνιόταν τις πρωτοβουλίες των δυτικών για ύφεση και διάλογο. Δείγματα καλής θέλησης έχει δείξει και θα συνεχίσει να το κάνει εφόσον δεν παραβιάζονται τα κυριαρχικά της δικαιώματα. Είναι η πλευρά που έχει κάθε λόγο να επιθυμεί την ύφεση και την ειρήνη στην περιοχή και γι' αυτό θα ήταν άτοπο να αποφύγει την πρόκληση του ελληνοτουρκικού διαλόγου. Μένει να δούμε την ικανότητα της ημερινής κυβέρνησης να τον εκμεταλλευτεί η ίδια κι όχι ο αντίπαλος της.

17/9/1982